

martonvásári park ékesítésén”, amikor tovább vonultak. A szántóföldön dolgozó nép pedig „bámulva nézte a szokatlan karavánt”, amely továtűnt a fehérvári úton.²⁶

A megyeszékhely is, Martonvásár is július közepéig volt magyar kézen. Augusztus 5-én az ellenség átmenetileg elhagyta Fehérvárt. Falkenhayn vezérőrnagy Martonvásárra helyezte főhadiszállását. 9-én itt ütöttek rajtuk a kajászói jegyző, Mezey József vezette környékbeli népfelkelők, akik a községházán fogva tartott rabokat akarták kiszabadítani – sikertelenül, s a népfelkelők a szőlőben kerestek menedéket. Falkenhayn augusztus 10-én hajnalban megkísérelte bevenni Fehérvárt, az ellenállás láttán azonban visszavonult. Útját Martonvásárig megtorló intézkedések „szegélyezték”. Augusztus 13-án csapatai Téténybe húzódtak. Ez a nap már a világosi fegyverletétel napja. Pár hét múlva a császáriak kivégezték Mezey Józsefet, akit árulók juttattak ellenséges kézre.

Martonvásáron 1849-ben húsz felnőtt és gyermek esett áldozatul a hadsereg nyomában járó kolerajárványnak. Az itteni temetőben július 3-án elparentáltatott egy 19 éves honvéd is, „kinek neve s lakóhelye nem tudódott ki”. Családja aligha tudta meg, hogy hol domborul a sírja. Hasonló sorsra juthatott a 16 évesen honvédek állt martonvásári Hegedűs István is. Unokatestvére, Szmilkó János, a név szerint ismert másik helyi önkéntes viszont hazakerült.

Világos után – Brunszvik Teréz szavaival – a „fájdalom, csalódás, bánat” köszönt hazánkra. „Most tél van és csend és hó és halál...” – írja Vörösmarty a Martonvásár melletti Baracska-Szentivánpusztán. A Szózat költője be-benéz a martonvásári postára, sőt olykor a kastélyba is – Rikker uradalmi tiszthez. Brunszvik Ferenc 1849. október 24-én elhunyt, családja pedig többnyire távol van. „A régmúlt napok idilli meghittsége, a magánélet csendes Árkádiája” még jó ideig nem tér vissza a patinás kastélyba.

Hornyák Mária

„Beszéljen akármit A hadügyminiszter”

Szabolcs megye levele Mészáros Lázárhoz 1848 júniusából

Petőfi Lenkei százada című 1848 augusztusában megjelent versének utolsó két sora kívánkozik címként a Mészáros Lázár azon levele fölé, melyben a hadügyminiszter elutasítja a huszároknak bocsánatot kérő Szabolcs megye központi választmányát. Ez az elveszett (lappangó?) levél is bizonyítéka annak, hogy az engedély nélkül hazatért Württemberg-huszárokat, Lenkey János századát országos rokonszenv fogadta, Mészáros Lázár azonban a katonai fegyelem megsértése miatt neheztelt rájuk.¹

A szabolcsi választmány minisztert engesztelő levelét nem ismerjük, de annak lényege kiolvasható a válasz egyik részletéből. Mészáros Lázár nem vállalja a közbenjárást, azt, hogy „a katonai fegyelem”, a törvények ellenére tett merényletére következhető büntetésére kegyelmet eszközölnék”.

A huszárok szökésére „következhető büntetés” elmaradt. Lenkey János a 130 huszár szökésekor éppen a katonai fogdából szabadult. Nem volt hajlandó a magyar katonákat Stanislauban a lengyelek ellen fordítani, ezért ezredese, Paar Alfréd gróf lecsukatta. Huszárai akkor indultak hazafelé, őket kellett volna visszatérésre bírnia, de Lenkey a huszárait követte, majd a szabadságharc katonája lett. Mészáros Lázár válasza idején még bizonytalan volt a sorsa.²

²⁶ Barsi József: Utazás ismeretlen állomás felé 1849–1856. Feldolg. és jegyz.: Simon V. Péter. Bp., 1988. 27–28. old.

¹ Ilyen szellemben értelmezi az ügyet az 1951-es Petőfi-kiadás (Akadémiai Kiadó) Varjas Béla–Kiss József–V. Nyilassy Vilma-féle magyarázó jegyzete.

² T. Ágoston László: Három ismeretlen Lenkey-levél. Honismeret, 1983. 5. sz. 31. old.

A levélre Kósa Pál gyűjtő, a budaörsi Jókai Mór Művelődési Központ nyugalmazott igazgatója hívta fel a figyelmemet, és átengedte azt közlésre is. A szerencsés leletről értesítettem Kiss József irodalomtörténészt, mert tudtam, hogy a Petőfi-adattár³ újabb kötetén dolgozik, ami azóta meg is jelent. A levél szövegét 1992. április végén telefonba olvastam be neki, sajnálta, hogy ez az okmány már kimarad adattára 3. kötetéből. Ezért azt kérte, mielőbb közöljem a levelet, így az új kötet jegyzeteiben még hivatkozni tud rá. Ez volt az utolsó beszélgetésünk, rövid idő múlva szomorúan értesültünk haláláról. A kitűnő Petőfi-kutató kérésének e közléssel teszünk eleget. A levél szövege a következő:

„787. szám E.

A Hadügyminiszter
Szabolcs megye Központi Választmányának

Budapest Junius hó 27^{én} 1848

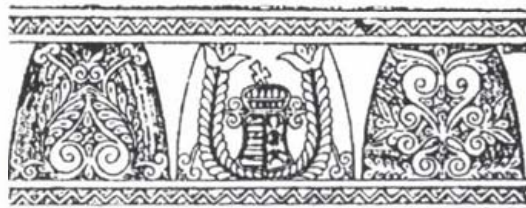
Folyó év Junius 16^{ól} költ felírásuk következtében, miszerint főlshóllitanak Önök, hogy a Gallicziabul Magyar Országba szókótt Würtemberg huszár ezredbeli századnak a katonai fegyelem 's törvények ellenére tett merényletére következető büntetésre nézve kegyelmet eszközölnék, sietek Önökkel ezennel tudatni, hogy én állomásonnól fogva, a nevezett századnak tettét, történt légyen az bár mi ösztönből s nézetből, nem helyeselhetem, 's az ügyet Ö Felsége Koronás Királyunk elébe terjesztetem 's Ö Felsége kegyelmes akarata határozand az említett század sorsa felett

hadügy Miniszter
Mészáros hgy"

Lenkey János százada ügyében tehát további hadügyminiszteri akták születtek, ezeket sem ismerjük. A Würtemberg-huszárokat egy hónap múlva Verbászra küldték a Délvidéken garázdálkodó rácok ellen. Lenkey János 1848 októberében már a Lehel-huszárok őrnagya, majd 1849-ben Kossuth tábornoki rangra emelte. 1849. október 6-án a kivégzéstől az mentette meg, hogy az aradi várbörtönben elméje elborult. Lenkey eredményes katonai tevékenységéről, a Petőfi-vers sorsáról Kiss József adattára is tudósít. Nem lenne érdektelen a huszárok ügyében keletkezett további iratok ismerete sem. Egy további Nemeskürty István a negyvennyolcas honvédhadsereg katonaforradalmairól írt könyve is idéz. A szombathelyi Schmidt-gyűjtemény őrsi Mészáros Lázár július 7-én kelt válaszát „Szombathely városa közönségének”. Ebben Mészáros nyugtázza a lakosság folyamodványát: az Önök folyó év junius hó 28-án kelt s a »Würtemberg« nevet viselő huszárezred hazajött századának ügyét tárgyaló iratát átvettem” és megmagyarázza, hogy „Lenkeyt a hadifegyelem alól fel nem mentettem”.

Vajon hány képviselőtestület, város emelt még szót a Galíciából hazaszókótt huszárok érdekében?

Kovács József László

³ Petőfi-adattár I. Gyűjtötte, sajtó alá rendezte, szerkesztette és a jegyzeteket írta Kiss József; II. Gyűjtötte, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Oltványi Ambrus. Szerkesztette Kiss József. Akadémiai Kiadó, Bp., 1987.; Nemeskürty István: „Kik érted haltak, szent Világszabadság” Budapest, 1977. 103–110. old.